

VERANTWOORDELIJKHEID BIJ DE VRIJHEID VAN MENINGSUITING

– Charlotte Maas –

De aanslagen in Parijs begin dit jaar op de redactie van satirisch tijdschrift *Charlie Hebdo* en een Joodse supermarkt waren een aanval op de vrijheid van meningsuiting en daarmee op een fundamentele pijler onder onze liberale rechtsstaat. In Parijs, maar ook in diverse steden in Nederland, gingen velen de straat en de digitale snelweg op, zich identificerend met de slachtoffers onder de slogan ‘*Je suis Charlie*’. Dat gebaar gaf natuurlijk uitdrukking aan de afschuw over de misdaden en die gevoelens deel ik zonder enige twijfel. Toch voelde ik me niet geroepen om aan die beweging mee te doen.

Laat ik voorop stellen dat het belang van de vrijheid van meningsuiting nauwelijks overschat kan worden. In zijn boek *On Liberty* verdedigde John Stuart Mill op grond van een viertal punten het vrije woord. Ten eerste is het mogelijk dat een mening waaraan men het zwijgen wil opleggen, toch waar is – ook al zijn we nog zo overtuigd van ons eigen gelijk. Ten tweede kan een onderdrukte opvatting, ook al is die niet juist, toch een element van waarheid bevatten. Ten derde meende Mill dat de heersende opinie door velen al snel als een vooroordeel zou worden aangehangen, zonder begrip of gevoel voor de rationele gronden. Heersende meningen moeten daarom steeds voor discussie vatbaar zijn. En ten vierde moet voorkomen worden dat een leerstelling een dogma wordt, zijn eigenlijke betekenis verliest en aan de ontwikkeling van nieuwe ideeën in de weg staat. Belediging kan geen grond voor beperking van de vrijheid van meningsuiting zijn. Iedereen kan per slot van rekening wel claimen beledigd te zijn. En het wordt bijzonder lastig kritiek op een dogma te uiten zonder iemand ‘geestelijke pijn’ te doen. ‘Parijs’ laat nog maar eens zien dat deze argumenten niet vaak genoeg herhaald kunnen worden.

Het feit dat ik weigerde in januari als Charlie door het leven te gaan, betekende dan ook geenszins dat ik de juridische grenzen van de vrijheid van meningsuiting zou willen verleggen teneinde die vrijheid in te perken. Ik kon mij echter niet vereenzelvigen met de werkwijze van *Charlie Hebdo*. Het doelbewust kwetsen of belachelijk maken van mensen die een bepaalde religie aanhangen doet afbreuk aan de vrijheid van meningsuiting waarop men zegt

een beroep te doen. Iedere liberaal weet: met vrijheid komt verantwoordelijkheid. Vrijheid op zich is niet voldoende om in een pluriforme samenleving vreedzaam samen te leven. Als mensen elkaar doelbewust en keer op keer beledigen, moeten we niet verbaasd zijn als de vrijheid van meningsuiting op een gegeven moment zelf ter discussie komt te staan (wat uiteraard de moorden niet rechtvaardigt). Alleen roepen dat de vrijheid van meningsuiting koste wat kost verdedigd moet worden, volstaat dan niet meer. Maar terwijl liberalen mogen bogen op een lange traditie van pleitbezorgers voor de vrijheid van meningsuiting, zijn zij muisstil wanneer het gaat over de manier waarop die vrijheid in de praktijk wordt gebruikt.

‘Kwetsen’, ‘haat zaaien’ en ‘beledigen’ zijn uiterst subjectieve begrippen en laten zich lastig vertalen in algemeen geldende normen. Maar daarmee zijn het nog geen loze begrippen geworden. Juist om die reden geven we de rechter hier niet graag het laatste woord, maar is een maatschappelijke discussie over het gebruik van de vrijheid van meningsuiting des te meer prangend. We zullen dus oog moeten hebben voor de manier waarop de vrijheid van meningsuiting beoefend wordt en uitwerkt.

De vrijheid van meningsuiting impliceert dat anderen gekwetst kunnen worden door iemands woorden. We accepteren de kans op belediging omdat de vrijheid van meningsuiting zoveel waard is. Maar dat is niet hetzelfde als het doelbewust kwetsen van personen. Mensen kunnen bovendien in verschillende vormen ‘doelbewust kwetsen’. Iemand uit liefde wakker schudden door hem eens hardop de waarheid te zeggen, is niet hetzelfde als gelovigen keer op keer belachelijk maken. Het eerste kan leiden tot respect, maar met het tweede verspeel je juist krediet. Het kan er zomaar toe leiden dat je uiteindelijk niet meer serieus wordt genomen; dan daalt de waarde van je vrijheid van meningsuiting – niet in ideologisch, maar wel in maatschappelijk opzicht. De manier waarop de vrijheid van meningsuiting wordt gebruikt is dus relevant, ook voor liberalen.

Het is niet zo dat, omdat ik mij liberaal noem, ik geen ideeën zouden hebben over wenselijke en fatsoenlijke bejegening. Het is wél zo dat, omdat

ik mij liberaal noem, ik de verantwoordelijkheid bij het individu leg. De manier waarop de vrijheid van meningsuiting wordt gebruikt is een individuele verantwoordelijkheid. Iedere persoon zal zijn eigen afweging moeten en mogen maken bij de manier waarop hij of zij de ander bejegt. Maar dat die handeling iets bij de ander teweeg brengt en daarom ook verantwoordelijkheid vraagt, staat vast.

De Evangelische Omroep heeft dat begrepen. Op het jongerenplatform BEAM van de omroep verscheen begin februari een interview met de negentienjarige Thony, die homoseksueel geaard is. Na een periode van uitgaan in – naar eigen zeggen – de ‘meest ordinaire gayclubs’, heeft hij besloten geen homoseksuele relaties meer aan te gaan. Hij vertelde dat God hem heeft laten inzien dat een homoseksuele relatie niet strookt met Gods plan voor zijn leven. Dit interview riep een stortvloed aan boze reacties op, niet alleen gericht aan Thony die als een verrader werd gezien, maar ook aan de EO, die volgens velen een dergelijk geluid in een land als Nederland niet zou mogen uitdragen. ‘De EO is weer op de oude weg. Met een verhaal over een genezen homo vol vooroordelen en karikaturen over enge homo’s; wat een goedkope lage manier om met geforceerde evangelische blijheid op een vileine manier af te geven op homo’s; EO verspreidt leugens van ons belastinggeld. Gods bestaan is nooit bewe-

zen en van homo kan je niet genezen.’ De EO bood excuses aan voor het geval mensen zich gekwetst voelden door het verhaal van Thony, maar niet voor het feit dat de omroep dit interview gepubliceerd had. De EO heeft niet doelbewust willen kwetsen, maar stond tegelijkertijd pal voor de vrijheid van meningsuiting: de boodschap van Thony moet kunnen worden uitgedragen. De omroep toonde zich hiermee een hoeder van de vrijheid van meningsuiting, zowel omdat zij een podium bood aan een geluid dat tegenwoordig zeldzaam is, maar óók omdat zij er blijk van gaf zich verantwoordelijk te voelen voor onverhoopt gekwetste lezers.

Anderzijds toont de ophef rond het interview met Thony dat de vrijheid van meningsuiting ook in ons land onder druk staat. Het verkondigen van de mening dat homoseksualiteit beter niet gepraktiseerd kan worden, druist in tegen de meerderheidsopvatting en dreigt te verworden tot een mening die niet meer geuit mag worden. Hoog tijd dat liberalen weer het voortouw nemen in een pleidooi voor de vrijheid van meningsuiting. Maar dan wel het complete pleidooi graag: vrijheid voor alle meningen en met besef van verantwoordelijkheid.

C.A.M. Maas MA is wetenschappelijk medewerker bij de TeldersStichting en eindredacteur van Liberaal Reveil.